

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

364

פרשת שמות

תשפ"א

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

טובה זעקה אחת מאלף אנוחות

"ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה; וישמע אלקים את נאקתם" (ב כג-כד)

את פשר כפילות המלים "מן העבדה" באר האור החיים הקדוש:

הדגישה התורה כי אף על פי שאנחתם של ישראל היתה "מן העבדה" - מתוך צער השעבוד ולא כתפלה הערוכה לפניו יתברך, בכל זאת התקבלה תפלתם לרצון ברחמים: "ותעל שועתם אל האלקים".

ביסוד זה באר רבי אליעזר יצחק פריד מראשי ישיבת וולוז'ין את הסבה שבתוך סדר ברכות שמונה עשרה אנו מבקשים בפשוטות: "שמע קולנו", ואיננו מפרטים: "שמע תפלתנו ובקשתנו"; כפי שאב השומע את זעקת בנו, אף אם זו לא כונה כלפיו, בודאי לא יעמד מנגד אלא ימהר לעברו כדי לברר את סבת זעקתו, כך מבקשים אנו מאבינו שבשמים: אף כאשר זעקתנו בולעת מתוך עמק צרתנו ואיננו מכונים אותה כלפיה, אנא "שמע קולנו" - הקשב לקול זעקתנו כרחם אב על בנים והושיענו.

לעמית זאת, רבי עזריה פיגו למד מפסוק זה מסר הפוך:

כל עוד אשר: "ויאנחו בני ישראל מן העבדה" - לא נענתה זעקתם, אולם ברגע שבו "ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים" - כאשר כונו זעקה אחת כלפי ה' יתברך, הועילה להם זעקה זו יותר מאנוחות רבות שנאנחו "מן העבדה", ומיד: "וישמע אלקים את נאקתם..."

אור החיים: 'בינה לעמים' דרוש סב: 'נטיע איתן' שביעאי עמ' יח

בני ישראל נענו יותר מכדי תפלתם

"וישמע אלקים את נאקתם ויזכר אלקים את בריתו... ויאר אלקים את בני ישראל וידע אלקים" (ב כד-כה)

פרט רבי חיים ירמיהו פלנסברג אב"ד שאק:

"וישמע אלקים את נאקתם" - אמנם זעקתם של ישראל היתה רק בבחינת 'נאקה' הבאה מתוך הצער, כאשר לא בקשו בה אלא שיוסר מעליהם קשי השעבוד, אולם "ויזכר אלקים את בריתו..."

מאימתי זכה הקטן לחיי העולם הבא

"ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה" (ג ג)

במרא (סנהדרין קי ב) הובאו כמה דעות מאימתי זכה הקטן לחיי העולם הבא, וביניהן: לרבי מאיר משעה שעונה אמן, ולרב נחמן בר יצחק משעה שנמול.

רמז לדעות אלו נוכל למצא בפסוק שלפנינו: "מדוע לא יבער הסנה" - איזו זכות עומדת לאדם לזכות בחי' נצח? בזכות ענית 'אמן' - ראשי תבות: "משה אסרה נא", ובזכות מצות 'מילה' - ראשי תבות: "מדוע לא יבער הסנה".

חכמים ברמיזא עמ' פה

וידע אלקים" כי יש להוסיף ולהיטיב עמם הרבה יותר ממה, וכפי שהבטיח בכריתו לאבותיהם. לפיכך מלבד שיקבל תפלתם ויסיר מעליהם את על השעבוד, אף עתיד הוא להוציאם ביד חזקה מארץ מצרים ולהעלותם לארץ זבת חלב ודבש.

דברי ירמיהו

ברכה המיסדת על ברכה

"ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" (ג ה) כתב רבי משה חגיז כי מלבד התועלת הפשוטה שיש בנעלים, שבאמצעותן יכול לצאת מביתו ולהלך לכל ענייניו, יש להן תועלת נוספת ומיוחדת. וזאת בכך שהן מפסיקות בין רגלי האדם לאדמה שנתקלה בהטאו של אדם הראשון, כפיתוב (בראשית ו יז): "ארוהה האדמה בעבורך". לפיכך בשעה שעמד משה על 'אדמת קדש' שאינה בכלל הקללה, הורה לו הקדוש ברוך הוא: "של נעליך מעל רגליך".

על פי דבריו באר האדמו"ר רבי צבי אלימלך מדינוב את הסבה שבסדר ברכות השחר תקנו חכמים (ברכות ס ב) לברך על המנעלים שלרגלינו בלשון: 'שעשה לי כל צרכי', אף שללאורה לשון זו משתמעת יותר כברכה כללית על 'כל צרכינו'.

לדברי מהר"ם חגיז אפשר לישב כי, אכן, זהו 'כל צרכי' של האדם - להתרחק מהקללה ולדבק

בברכה. נמצא שבנעילת הנעלים שבאמצעותן מתרחק האדם מהקללה, כאלו נעשה לאדם כל צרכו. משנת חכמים סי' רכא; אנא דפרקא' אות דש

'של נעליך' כדי שלא תפאנה ידיך

"ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" (ג ה) במסכת סוטה (מ א) מובא שרבו יוחנן בן זכאי תקנו לכהנים שיחלצו את נעליהם בטרם יעלו לדוכן לברך את העם. מתוך כך פסק הבאר היטב (או"ח קכח ו) שעל הכהנים שנטלו ידיהם טרם עלייתם לדוכן, להקפיד לחלץ את נעליהם מבלי לגעת בהן, שאם לא כן יצטרכו לטול ידיהם בשנית.

רבי ראובן מרגליות הביא רמז להלכה זו מהפסוק שלפנינו:

בדרך כלל קוראת התורה לפעלת הסרת הנעלים - 'חליצה', כפיתוב (דברים כה ט): "וחליצה נעלו". אולם כאן הורה הקדוש ברוך הוא למשה בלשון: "של", שמשמעונית השלף את "נעליך מעל רגליך" מבלי לגעת בהן, כדי שלא תצטרך לטול ידיך כדי לדבר עמי.

נפש תהי' כחכ ג

כחה של ברכה

"ויאמר יתרו למשה לך לשלום" (ד יח)

במסכת ברכות (ס ד) אמרו חכמים, שהנפרד מחברו אל יאמר לו "לך בשלום", אלא "לך לשלום". שהרי משה שאמר לו יתרו: "לך לשלום" הלך והצליח, ואילו אבשלום שאמר לו דוד אביו: "לך בשלום" (שמואל ב טו ט) הלך ונתלה בשערות ראשו באילן עד שבא יואב והרגו.

לקח גדול למד מכאן המשגיח דפוניבז' רבי יחזקאל לוינשטיין:

צאו וראו עד כמה גדול הוא כחה של ברכה, עד כדי כך שאף לאות אחת בה יש משמעות מכריעה; הנה כי כן, מדברי חכמים משמע שאלו היה יתרו אומר למשה: "לך בשלום", אף שבדאי היה מתפנן לטובתו, היה משה עלול להפסל חלילה בדרך לגאל את ישראל. ומאידך, אלו היה דוד אומר לאבשלום: "לך לשלום", יכול היה לשוב בתשובה שלמה, אף שהיה בדרך בדרך אחר דוד אביו להורגו.

ספר הזקרון 'נקטת ישראל' עמ' תקצח

"כתיב (משלי ג כז): 'אל תמנע טוב מבטליו בהיות לאל ידך לעשות'; מה מאד צריך לזהר לומר הברכות בקול רם. אם יש אנשים שיודע בהם שחפצים לענות אל ימנע טוב מהם, ולו תהיה צדקה יותר ממנה, כי גדול המזכה... ומהמברך והעונה יתקלס עלאה ועליהם תבא ברכת טוב".

(פלא יועץ ערך אמן)

בני אמונים: משלימים באמן - כל ברכה.

"אל תמנע טוב מבטליו"

ברכת הנותן ליעף כח'

כלה מחדשת, ומרן בשלחן ערוך נדחה קרי' לה. דמאחר דרבונו הארי"י זצ"ל כתב שיש לאומרה ופרש סודה, כן ראוי לעשות. דודאי אלו מרן ז"ל ידע מגדלת האר' ושהוא אמר לאומרה, כן היה עבד עובדא בנפשיה.

משמעות נוספות לברכה זו

התרגום יונתן מפרש את הפסוק (ישעיה מ כט): "נתן ליעף כח" - שנותן הקדוש ברוך הוא חכמה לצדיקים הצמאים ומשתוקקים לדברי התורה, ככתוב (תהלים סג ב): "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים". על פי זאת פרש רבי חיים פלאגי שבברכה זו אנו מודים על הכת שנותן לנו הקדוש ברוך הוא לעסוק בתורה למרות טרדות הוללות ("פה לבי קשרס אחרון ארי"ה מו ט).

ב'עולת תמיד' (פרק ט) כתב: "עוד יכון בזה לתת הודאה להקדוש ברוך הוא, על שצמא פעמים שמרגיש האדם חלשה ועיפות, הקדוש ברוך הוא נותן לו כח ועוזר לו לעשות כמה וכמה דברים הנצרכים לו מאד, הן ברוחניות והן בגשמיות, ומקם רואה בחוש איד שהקדוש ברוך הוא עושה עמו חוץ לדרך הטבע".

עוד כתב בסדר היום' (שם) שיש במשמעות הברכה גם תפלה על העתיד - "שיתן לנו כח ואזירות חיל לעסוק בתורה ובמצוה פדת וכשוה לא נעצר חיל מעשות כל הבא מידינו".

מקומה של ברכת הנותן ליעף כח'

ב'שערי תשובה' (ארי"ה מו ס"ו) כתב שכל פי הסוד יש להקפיד לומר את ברכת הנותן ליעף כח' לאחר ברכת 'מלביש ערמים', וכן הוא בסדר הארי"ה. אולם המנהג המקובל הוא לאומרה קדם ברכת 'המעביר שנה'. ובסדרו 'צלותא דאברהם' (עמ"ה) הסביר שהיות שברכה זו לא נזכרה בתלמוד, לפיכך היא נאמרת אחר כל הברכות הקצרות ומדם 'המעביר שנה' שהיא ברכה ארקה. זאת כדי להבדיל בין הברכות שהזכור בתלמוד, לברכה זו שנתקנה לאחר חתימת התלמוד.

על הרבי הישיח ישראל' מאלפסנדר מספר שפעם בא לפניו אחד מרבני פולין שאף על פי שהיה איש חלוש, בכל זאת היה מאריך מאד בהקנות לתפלה. עד כדי כך שמתוך הקפדתו שלא לטעם דבר קדם התפלה, לא היה טועף כלום עד שסיים את התפלה - בהצות היום. כאשר העיר לו הרבי כי מחובתו לשמר על בריאותו, השיב אותו רב: "מברך אני בכל בקר ברכת הנותן ליעף כח", ומקם אני שואב את כחי".

"אם כה מעריך אתה את כחה של ברכה זו", השיבו הרבי בתוקפה מסתרת, "הקדום נא להתפלל. כך תתאזר בכת וגבורה כבר השכם בבקר..." (אגדת אוזב' עמ"פח).

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הנותן ליעף כח - על שהנך משיב לגוף את נשמתו העייפה מיום האתמול כשהיא רגועה וטעונה בכת מחדש לעמל היום.
אמו - אמת שעלינו להודות לה' על שמחדש את כחות האדם מדי יום בקבוצו משרתו.

תפלה שהפרידה בין עולמות

ומצדו השני של המתרס עמדו בני משפחתו שדרשו בתקופות להעבירו למוסד תיכוני. בסופו של דבר גברה ידם של בני משפחתו, ומיכאל העבר, כמעט בכת, למוסד תיכוני.

אלא שאם אי מי חשב שיוכל לנצח את רוחו של הנער הגבור, הרי שבהמשך התברר לו כי טעה טעות מרה; מיכאל העקשן ברח פעם אחר פעם מהמוסד שבו למד, ובדרך לא דרך הגיע לבית הוריו. מול הוריו פרץ מיכאל בבכי מר והתחנן שיעבירו אותו לישיבה קדושה.

בני משפחתו בחרו להתבצר בעמדתם והם שבו והחזירו אותו בכת לתיכון, תוך שהם מאמינים עליו לבל יהיו לברת בשגית. הספור חזר על עצמו מספר רב של פעמים, עד שלבסוף הגיע מיכאל למסקנה שבדרך זו לא יוכל להגשים את רצונו.

כלפי חוץ הוא נכנע, אולם בלבו המשיכה לבער אש הרצון. משהבין כי בדרך השבע כלו כל הקציו, החליט להשתמש בנשק הטוב ביותר, בנשק התפלה. בלבו גמלה החלטה לצום, להתפלל ולזעק לה' בתחנה עד שירחם עליו מן השמים ויעבירוהו מהתיכון שבו הוא לומד לישיבה קדושה.

הנער הצעיר והעקשן לא אחר מלממש את הבטחתו. במשך ארבעים ושמונה השעות הקרובות הוא לא הכניס מזון ומשקה תפיו, ובמשך כל אותן שעות הוא רק ישב והתפלל בדמעות שליש לפני ה' שיחלצו ממצר.

לאחר יומים של צום, כאשר חש כי כוחותיו אזלים, הגיעה אליו הישועה במפתיע. נקשה נשמעה פתאום על דלת חדרו, ובפתח נראו שני הפעילים שבזכותם נכנס למוסד תורני. לדבריהם, במהלך התקופה שחלפה מאז הכנס בכת לתיכון, הם נסו בכל דרך לאתרו. במים האחרונים הצליחו לגלות היכן הוא נמצא, טרחו ופנו לאחד מגדולי הדור ושאלוהו האם לנסות להוציאו בכת. אותו גדול הורה להם לנסות ולפעל בהספקה עם המשפחה, ובהתאם להוראתו הם באו עתה לחזק את רוחו.

לאחר שעה ארקה של שיחת נפש רוויה בדברי עידוד וחזק, נפרדו הפעילים ממיכאל והעניקו לו שטר כסף הגון כדי שישתמש בו כרצונו. הם לא חלמו לרגע עד כמה מהר הוא יצא את ההודמנות; כבר למחרת הם נדמו לשמע כי השתמש בכסף שנתן לו כדי לנסע לירושלים, וכבר הספיק להשתלב באחת מהישיבות הקדושות שנמצאות בה.

כמה ימים לאחר מכן לא הפתה לשמע כי בני משפחתו עלו אף אחריו לירושלים, והם נמנים להחזירו בכת לתיכון...

בתחלה סברו הפעילים כי הגיעה השעה לסייע לו לברת מהארץ לישיבה בצרפת, עכדה שיכולה יהיה לגרס לו לסערה גדולה, אולם לבסוף, בחסדי שמים נמצא הפתרון. אחד מגדולי הרבנים, שהיה לו השפעה עקיפה על משפחתו של מיכאל, שמע על הפרשה העגומה, ובתבונתו הרבה הציל את המצב. לאחר שיחה ארקה עם בני המשפחה הגיעו הללו למסקנה כי יותר לא יוכלו להלך כנגד רוחו של הילד.

מיכאל שב לישיבה והחל להגות בתורה בהתקדה רבה, עד שגדל לשם ולתפארה, ואף זכה להקנות בין גדולי מופי הרבנים בדרונו. וכל זאת בכחה של תפלה אחת שצאמרה לאחר שכלו כל הקציו.

אם תפגשו כיום את הרה"ג רבי מיכאל ש. שלי"ט, לא תוכלו להאמין כי מאחורי דמותו הצנועה מסתתר ספור חיים מפעים המשלב עבר והווה כאחד.

הרב מיכאל ש. עוסק מזה עשרות בשנים במסירות נפש בקרוב בנים תועים לאביהם שבשמים, כאשר בסיעתא דשמיא ובכת אישיותו הכובשת הוא זוכה להצלחה מיוחדת במינה. מאות רבות של בתים נאמנים בישראל זכו לקום מכת פעילות. יעדי רבים שעד להגיע לגיל בוגר לא ידעו יהדות מה היא, הם כיום ראשי משפחות ענפות, אברכי משי, אוהבי תורה ומדקדקים במצוות - בזכותו.

אם תרצה, ספוריהם של חניכיו הם גם ספורו האישי.

הרב מיכאל נולד במרוקו ולאחר שעלה לארץ בהיותו בגיל שבע, התישב עם משפחתו באחת מערי הצפון. משפחתו הייתה שומרת מסרת, אולם כמו משפחות רבות מסוגה, לא העלו בדעתם לשלח את בנם לחנוך תורני. כך גדל הילד בן השבע כשהוא מתקן מהני תורני ראוי לשמו.

בהיותו בכתה ו', הופיעו בבית ספרו כמו מלאכים משמים שנים מראשי הפעילים של אותם ימים, והחלו בפעילות נבונה שתכליתה הייתה לשכנע את ההורים והתלמידים לחשב על עתידם ולהעביר את בניהם לחנוך תורני ראוי.

הילד מיכאל, מידענו, לא היה אומר אפלו לשמע על פעילות זו, שכן היא הייתה מיעדת אף ורק לתלמידים מהשכבה הגבוהה, קרי פחות ז' וח'. אולם התגלגלה לאזניו השמועה על הפעילות ועוררה מתוך יהודי חבוי בלבו. וכן, מבלי שאף הוא עצמו 'בין מדוע, החל לבער בו רצון ללמוד תורה.

כאשר פנה לאחד מהפעילים ובקש ממנו שייסע לו לעבר למוסד תורני, נענה בסרוב מובן. הפעילים שבקשו רב קבלו רשות להכנס בין כתי בית הספר בתנאים מגובלים, לא רצו לסכן את פעילותם בהפרת הכללים שהצבו בפניהם.

אולם מיכאל לא חשב להתנאש. הוא החל לצעק ולהתקשש שגם הוא רוצה לעבר ללמוד במוסד תורני. אט אט התפוגגה התנגדותם של הפעילים, ולבסוף הוא קבל אשר להצטרף לקטינה שארגנו, ובה השתתפו ילדים מכל סצוות הארץ. עם הגיעו לקטינה התברר כי הוא היה היחיד מכל תלמידי בית ספרו שהגיעו לעבר לחנוך תורני.

באותה עת הסכימו גם בני משפחתו עם הצעד שיעשה, אם כי בחשך גדול, מתוך שדרשו את טובתו. מה גם שמנהל המוסד התורני שאליו נכנסו השתדלו להתאים עצמם לדרשות הלמדניות של ההורים, ובניתם נראה היה כי דרכו של מיכאל לעולם התורה סוגה בשושנים.

אלא שהמפנה התחולל כשנתיים לאחר מכן: מיכאל שכבר גדל והיה לנער מכהנה ארח חיים חרדי לחלוטין, היה ברור שבשנה הבאה הוא ממשיך לישיבה חרדית. לכן, הוא הפתח לגלות כי בני משפחתו מתנגדים לכך בחלק רב. מצדם, היה ברור כי הוא ממשיך דווקא למוסד תיכוני. שם, כך קוו יוכל למצוא את פשרונו תיכוני הברוכים, כפי שאיפתם, ולרכש מקצוע מכבד שאותו יוכל לחיות את החיים.

עולמו של מיכאל שהיה עד כה רגוע ושליו, החל לגעש ולרעש: מצדו האחד של המתרס עמדו הוא והפעילים שהמשיכו ללחוץ לכל ארך הדרך, ובעת נסו לעזר לו כמיטב יכולתם להגשים את שאיפתו ללמוד בישיבה קדושה,